

MIKROELEKTRONIKA

BMEVIEEAB01

**A pn átmenet működése:
Dióda másodlagos jelenségei**

Másodlagos jelenségek

Soros ellenállás

Generációs áram

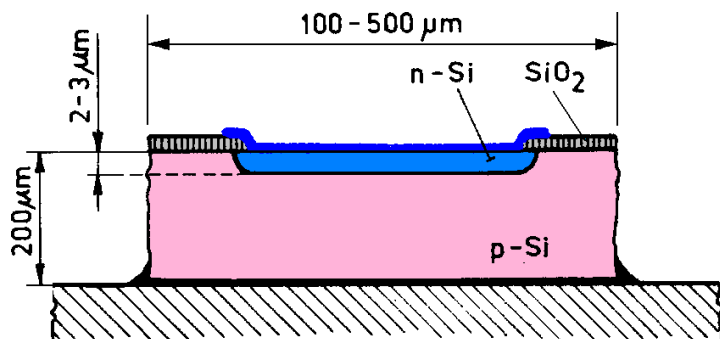
Rekombinációs áram

Letörési jelenségek

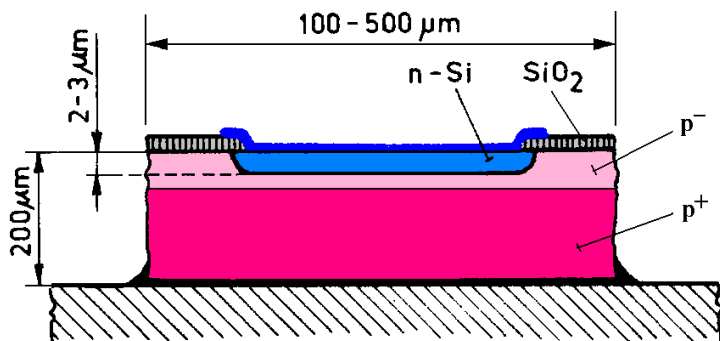
Másodlagos jelenségek

A soros ellenállás

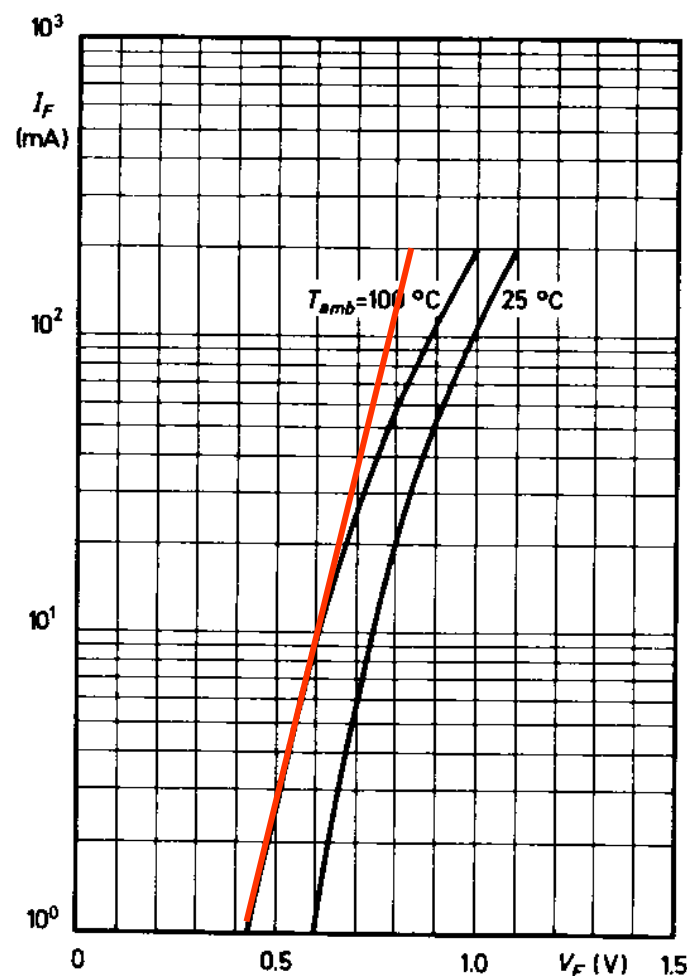
Nagy áramoknál jelentkeznek. Oka:

Megoldás: **epitaxiális** szerkezet, erősebb szubsztrát adalékolás

Forward characteristics $I_F = f(V_F)$

Másodlagos jelenségek

A soros ellenállás

Határozzuk meg a dióda soros ellenállását a 100°C karakterisztika alapján!

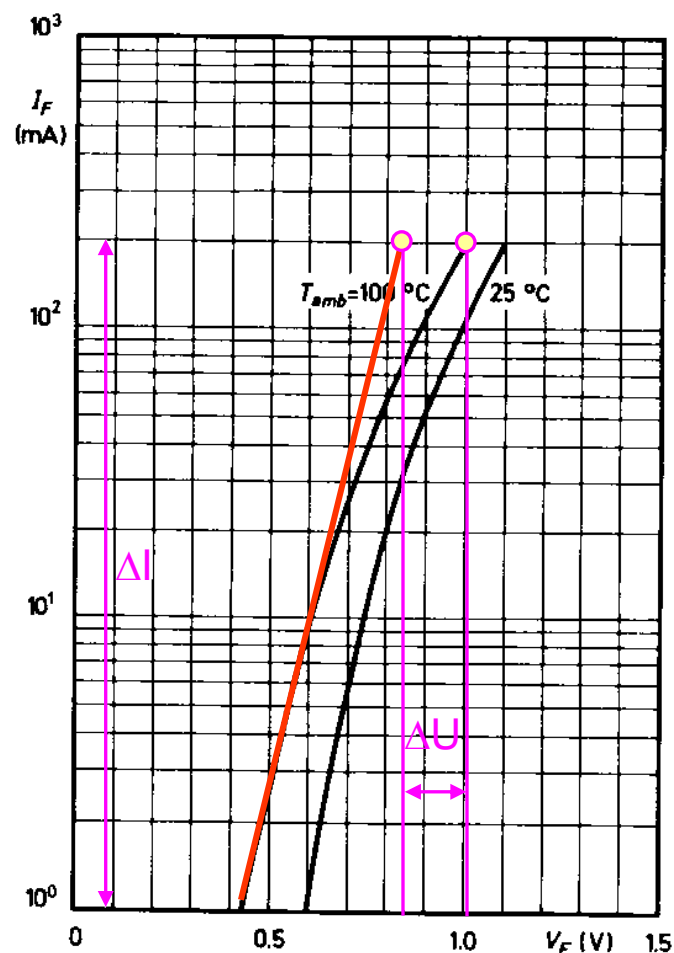
$$\Delta U = 160 \text{ mV}$$

$$\Delta I = 200 \text{ mA}$$

$$r_s = 160 / 200 = 0,8 \Omega$$

PÉLDA

Forward characteristics $I_F = f(V_F)$

Másodlagos jelenségek

A generációs áram

A záró tartományban elvileg

$$I = I_0 (\exp(U / U_T) - 1) = -I_0$$

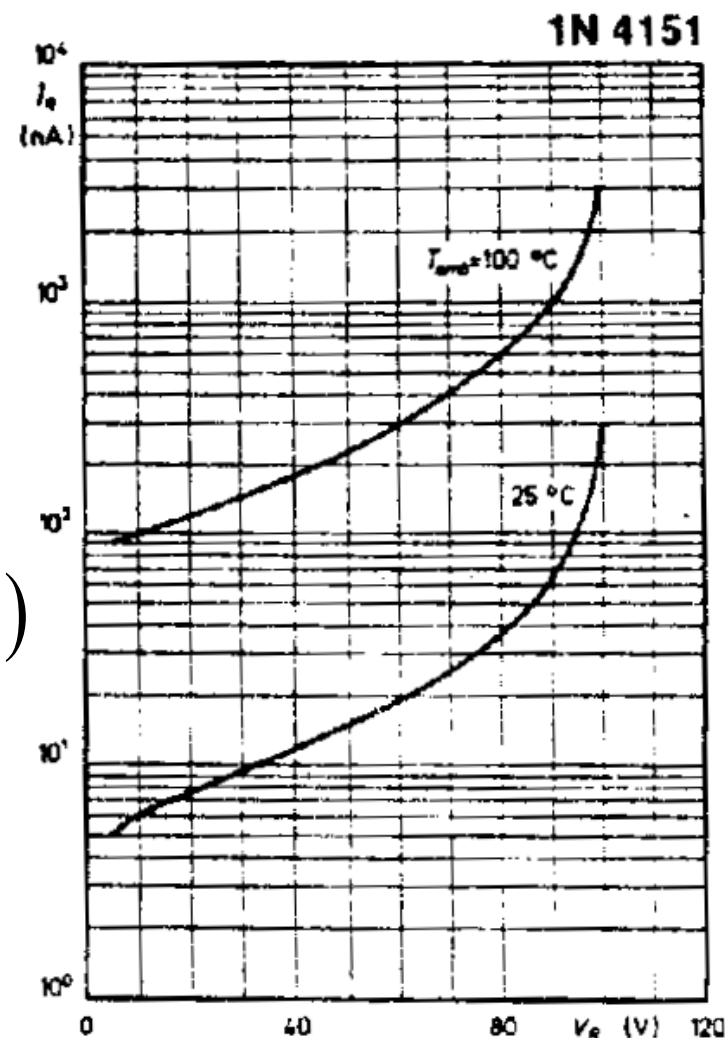
amiből pA nagyságrend adódna.

A tapasztalat azonban:

$$I_G = g \cdot q \cdot A \cdot S(U_R) = \frac{n_i}{2\tau} \cdot q \cdot A \cdot S(U_R)$$

$$I_G = \text{const} \cdot n_i \sqrt{-U_R}$$

Reverse characteristics

Másodlagos jelenségek

A rekombinációs áram

A **nyitó tartományban** fellépő, kis áramoknál jellemző jelenség

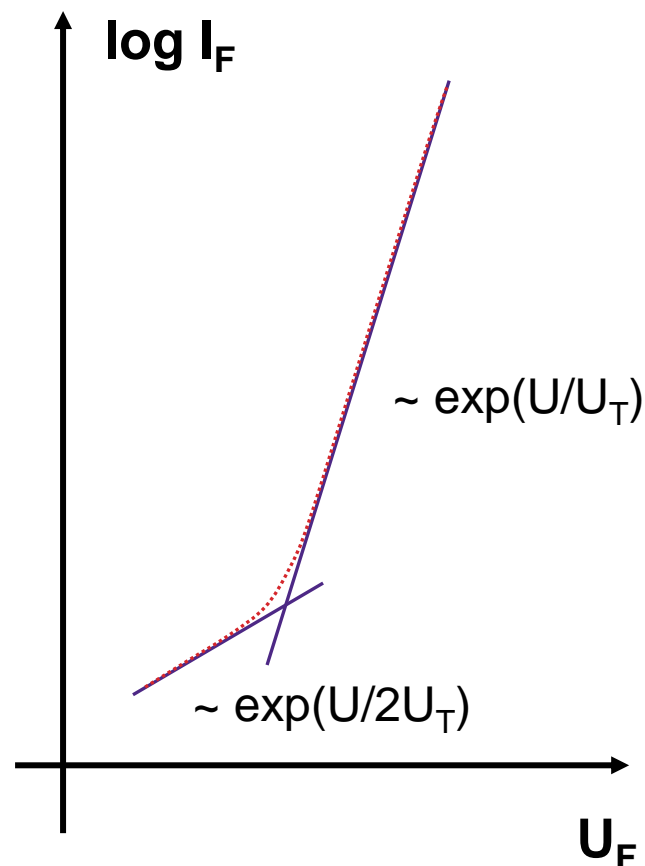
Többlet rekombináció lép fel

$$I_{\text{Rek}} \approx \text{const} \cdot n_i \cdot \exp(U / 2U_T)$$

A jelenség indirekt sávú félvezetőkre az ún. Shockley-Read-Hall modell alapján írható le.

$$I = I_0 \left(\exp(U / (mU_T)) - 1 \right)$$

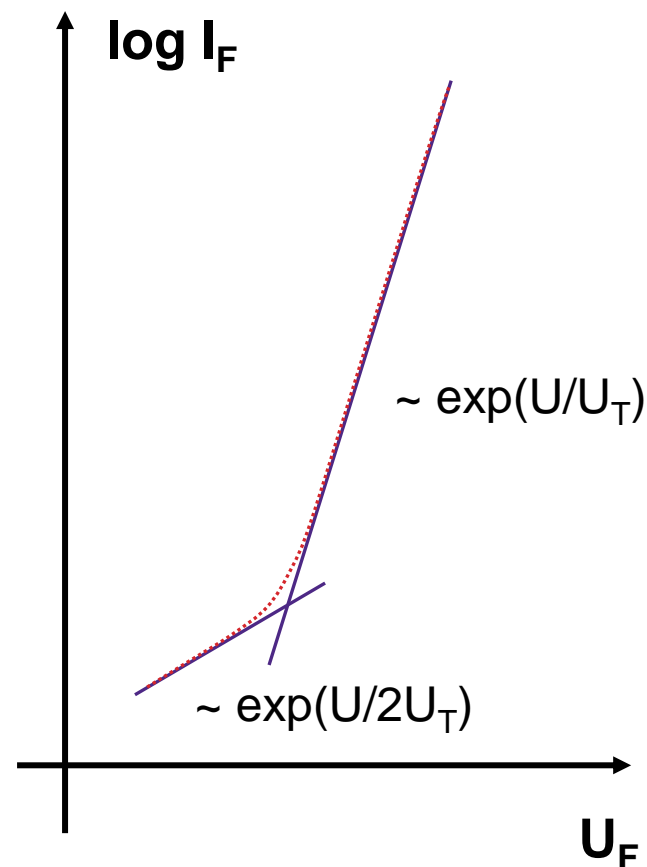
m: nem-idealitási faktor 1..2 között

Másodlagos jelenségek

Rekombinációs áram

- A Shockley-Read-Hall rekombináció (*más néven trap-assisted recombination*) során az „áthaladó” elektron a vegyérék és vezetési sáv között a tiltott sávban található lokalizált állapotokkal kerül kölcsönhatásba (ezek a mély nívók).
- Ezek a lokalizált állapotok az egykristályszerkezet inhomogenitása miatt (adalékolás, szennyezés, kristályhibák, stb.) kerülnek oda.
- Az elektron kinetikus energiája a rács(rezgés)nek adódik át (impulzus!), rekombinációs centrumként működnek.

$$I = I_0 (\exp(U / mU_T) - 1)$$

Dióda kapacitásai

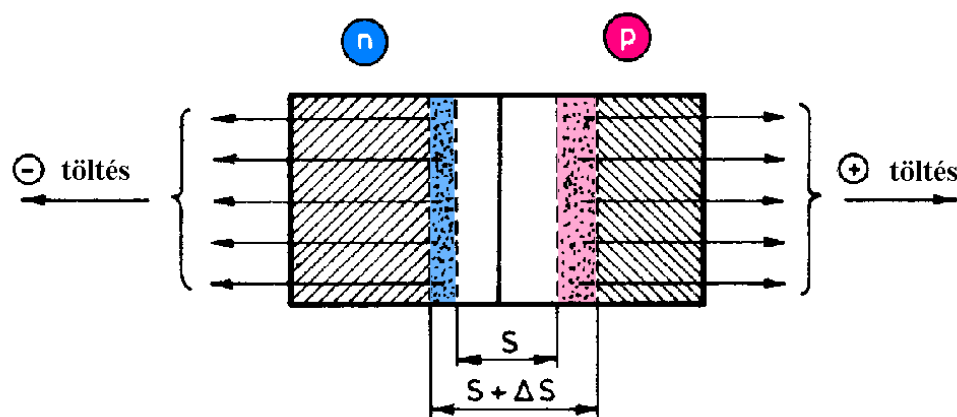
- Tértöltés kapacitás
- Diffúziós kapacitás

A dióda kapacitásai

Tértöltési kapacitás

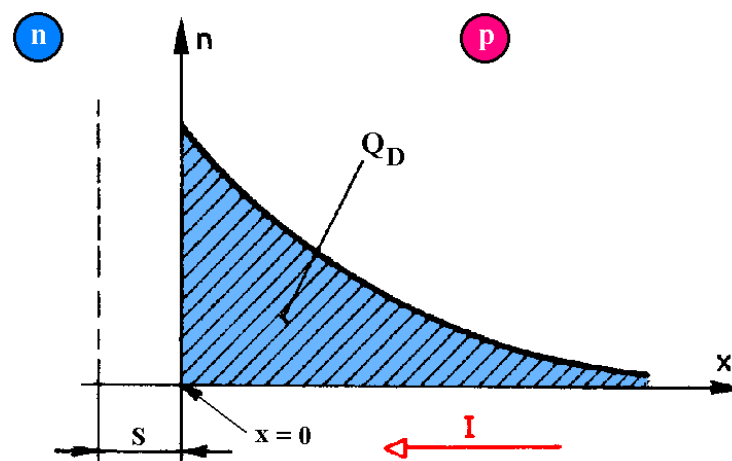
a záró tartományban
domináns

Értelmezés: differenciálisan,
adott nyitóáram/feszültség
mellett

Diffúziós kapacitás

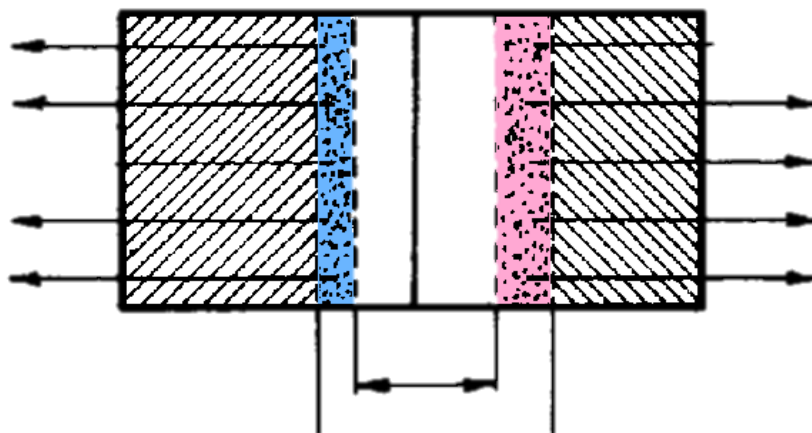
csak a nyitó tartományban
van

$$C = \frac{dQ}{dU}$$

A dióda kapacitásai

A tértöltési kapacitás

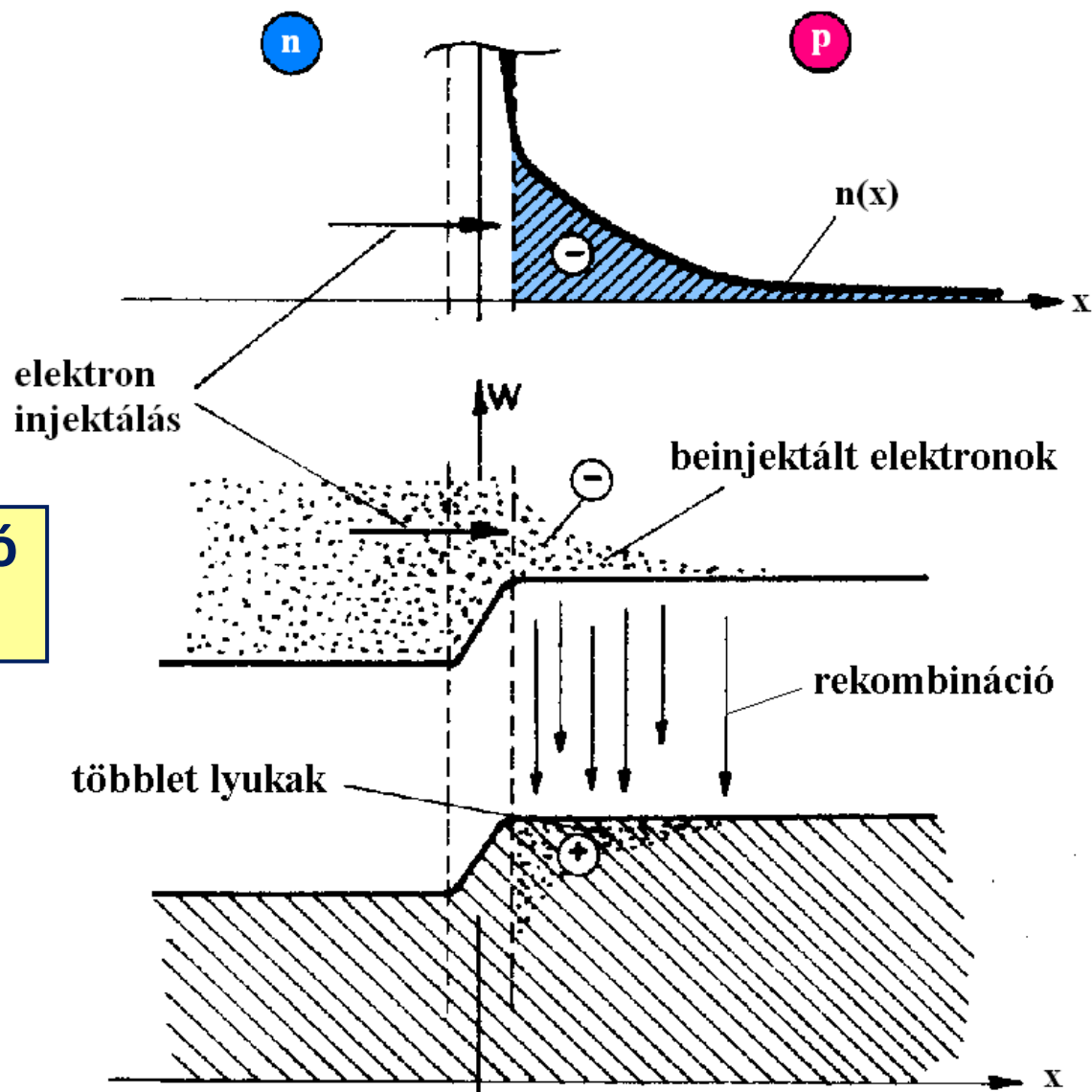
$$S_p = \sqrt{\frac{2\varepsilon}{qN_a}} \sqrt{U_D - U}$$

$$C_T = \frac{const}{\sqrt{U_D - U}}$$

$$C_T = \varepsilon \frac{A}{S} = \varepsilon A \sqrt{\frac{qN_a}{2\varepsilon}} \frac{1}{\sqrt{U_D - U}} = A \sqrt{\frac{q\varepsilon N_a}{2}} \frac{1}{\sqrt{U_D - U}}$$

A dióda kapacitásai

A diffúziós kapacitás

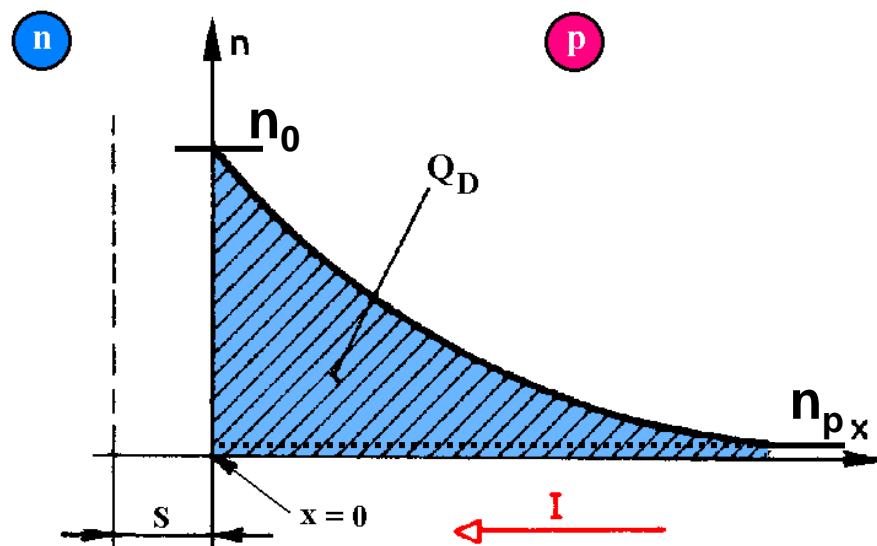

Hol vannak a szemben álló töltések?

Diffúziós töltésmennyiség számítása

- Vastag bázisú dióda esetén

$$n(x) = n_p + (n_0 - n_p) \exp(-x / L_n)$$

$$Q_D = A \cdot q \cdot \int_0^{\infty} (n(x) - n_p) dx = A \cdot q \cdot \int_0^{\infty} (n_0 - n_p) \cdot \exp(-x / L_n) dx$$

Diffúziós töltésmennyiség számítása

- Vastag bázisú dióda esetén

$$n(x) = n_p + (n_0 - n_p) \exp(-x / L_n)$$

$$Q_D = A \cdot q \cdot \int_0^{\infty} (n(x) - n_p) dx = A \cdot q \cdot \int_0^{\infty} (n_0 - n_p) \cdot \exp(-x / L_n) dx$$

$$Q_D = A \cdot q \cdot (n_0 - n_p) \cdot L_n$$

$$L_n = \sqrt{D_n \tau_n}$$

$$Q_D = A \cdot J_n \cdot L_n^2 / D_n = I_n \cdot \tau_n$$

$$J_n|_{x=0} = \frac{qD_n}{L_n} (n_0 - n_p)$$

$$Q_D = I_n \cdot \tau_n$$

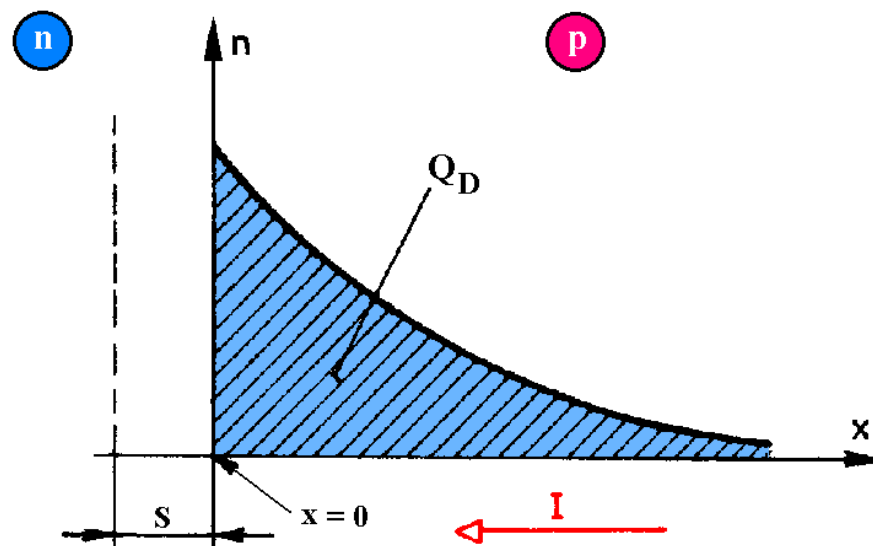
A dióda kapacitásai

A diffúziós kapacitás

$$Q_D = I \tau_{n(p)}$$

$$C_D = \frac{dQ_D}{dU} = \frac{dQ_D}{dI} \frac{dI}{dU}$$

$$C_D = \tau_{n(p)} \frac{1}{r_d} = \tau_{n(p)} \frac{I}{U_T} = \text{const} \cdot I$$

$$C_D = \text{const} \cdot I$$

Káros! Lassítja a működést.

Csökkenthető: τ csökkentés, keskenybázisú dióda

A dióda kapacitásai

PÉLDA

Számítsuk ki a Si dióda tértöltési kapacitását, ha a kiürített réteg szélessége $0,33\ \mu\text{m}$ és a dióda felülete $0.02\ \text{mm}^2$.

$$C_T = \varepsilon \frac{A}{S} = 11,8 \cdot 8,86 \cdot 10^{-12} \frac{2 \cdot 10^{-8}}{0,33 \cdot 10^{-6}} = 6,34 \cdot 10^{-12} F = 6,34\ pF$$

Számítsuk ki a diffúziós kapacitást ha a dióda árama $I=1\ \text{mA}$ és ha $\tau=100\ \text{ns}$.

$$C_D = \tau \frac{I}{U_T} = 10^{-7} \frac{10^{-3}}{0,026} = 3,85 \cdot 10^{-9} F = 3,85\ nF$$

A dióda kapacitásai

Nagyságrendek:

C_T 1-10 pF

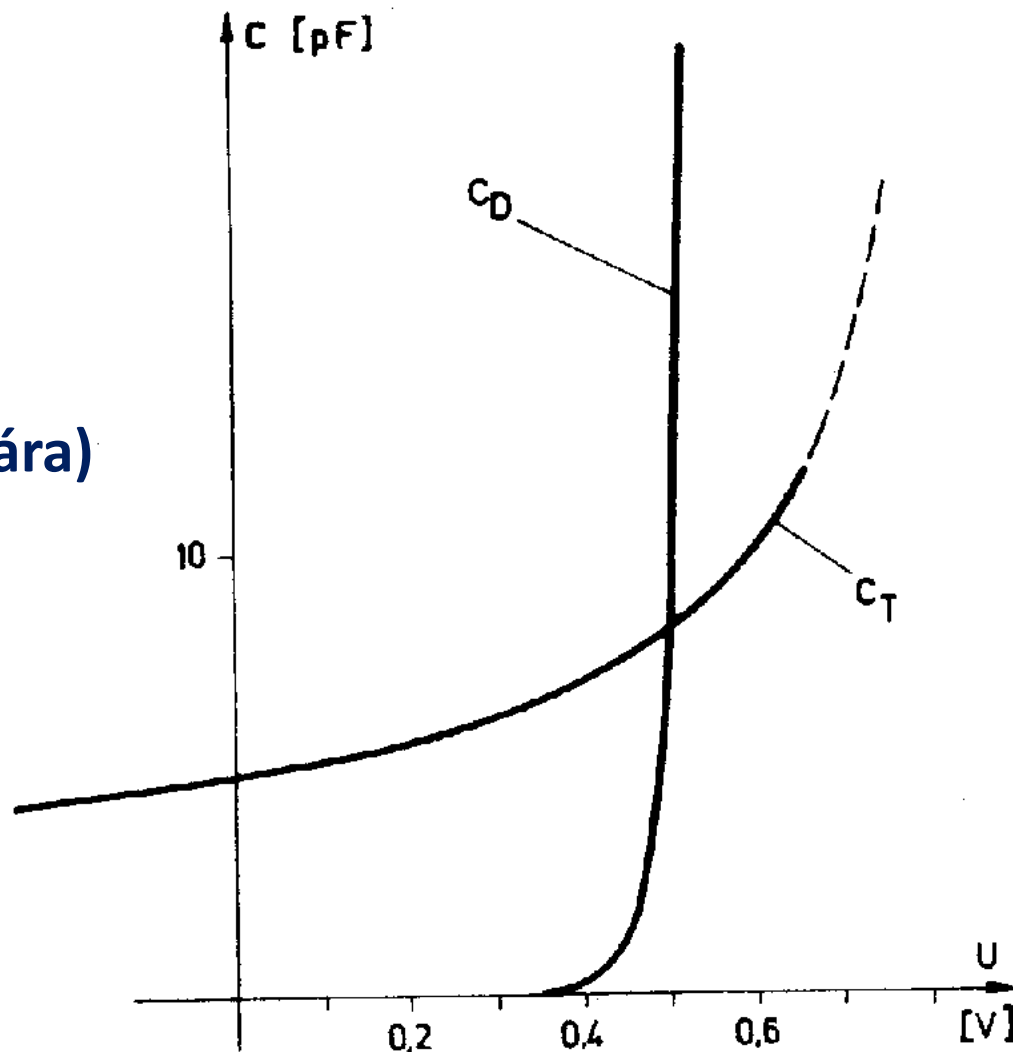
C_D nF-ok

(egy kisteljesítményű diódára)

Hasznosítás:

C_T rezgőkör hangolás,
erősítés mikrohullámon

C_D --

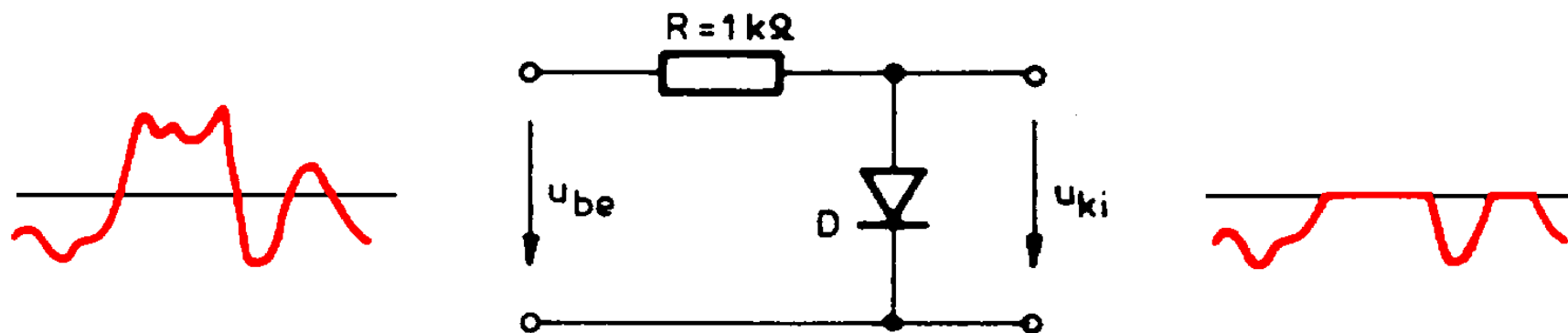

A dióda kapcsoló üzemi működése

PN átmenet záró irányú működése

Diódás vágó áramkörök

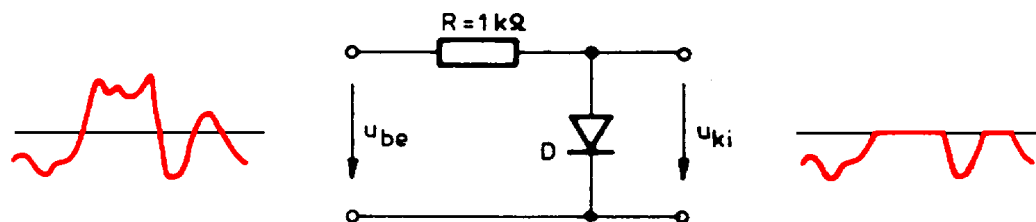

$$U_{ki}(t) = \begin{cases} 0, & \text{ha } U_{be}(t) \geq 0 \\ U_{be}(t), & \text{ha } U_{be}(t) \leq 0 \end{cases}$$

De itt a diódát ideálisnak tekintettük!

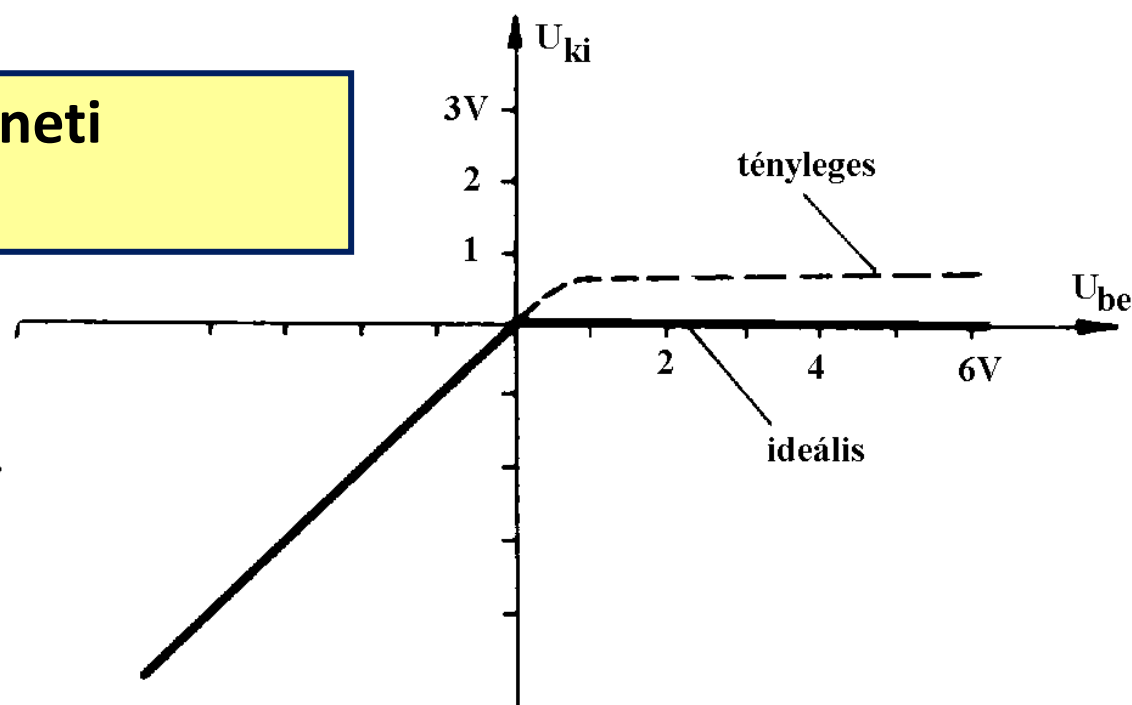
Mi változik, ha nem az?

Diódás vágó áramkörök

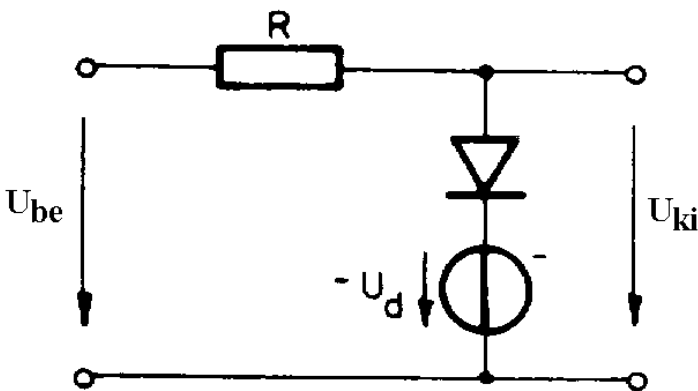
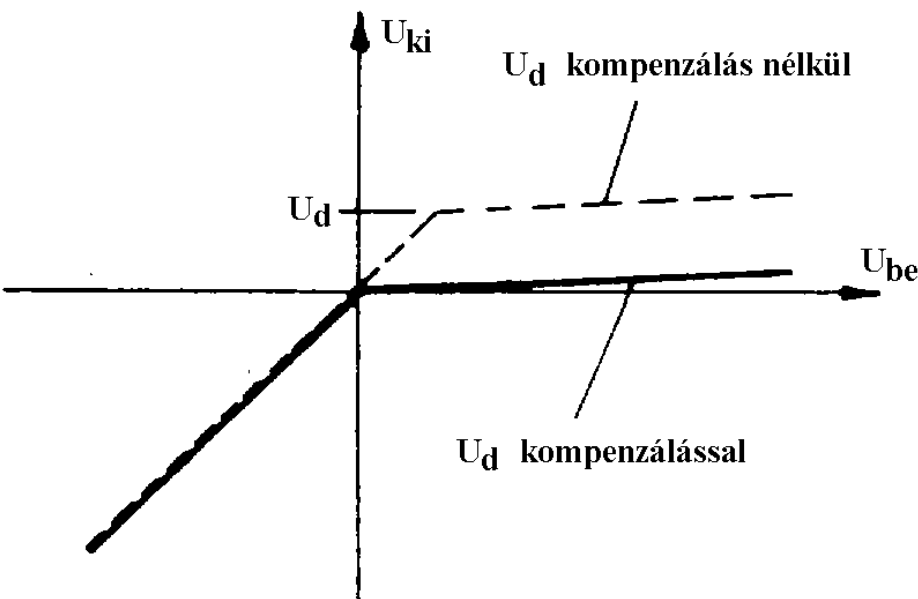
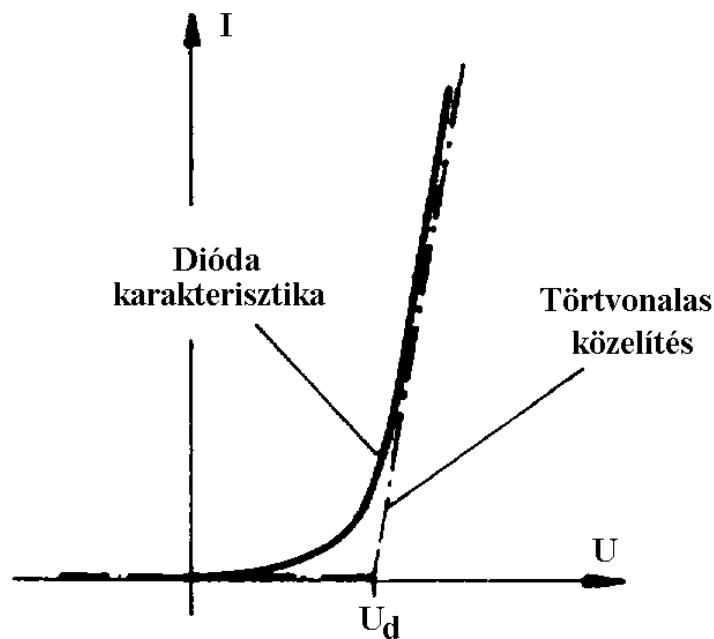

**A bemeneti és a kimeneti
feszültség kapcsolata:**

Transzfer karakterisztika

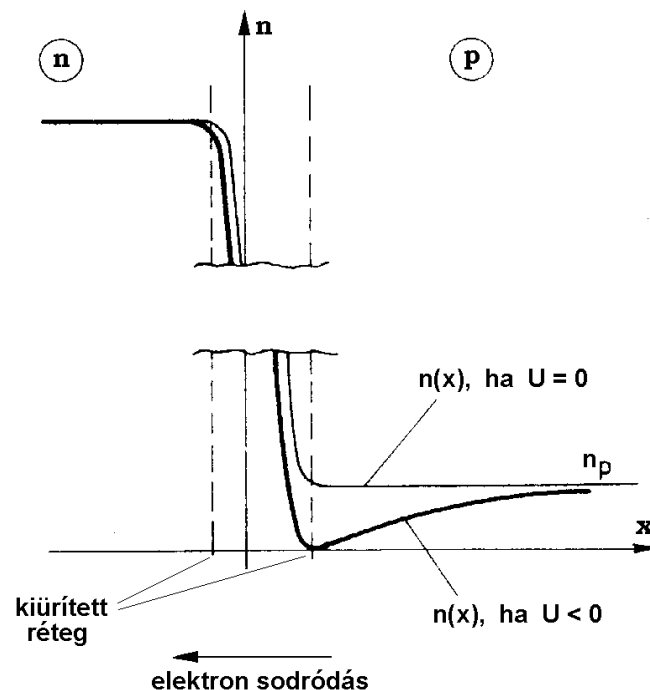
Diódás vágó áramkörök

Dióda záróirányú működése

- negatív (záróirányú) külső U hatására
  - növekszik a potenciállépcső, így növekszik a térerősség a tértöltésrétegben
  - emiatt felborul az áramegyensúly: sodródási áram túlsúlyba kerül, e^- sodródása n oldal felé!

- **Mindkét oldal kisebbségi töltéshordozóinak sodródása a másik oldal felé!**

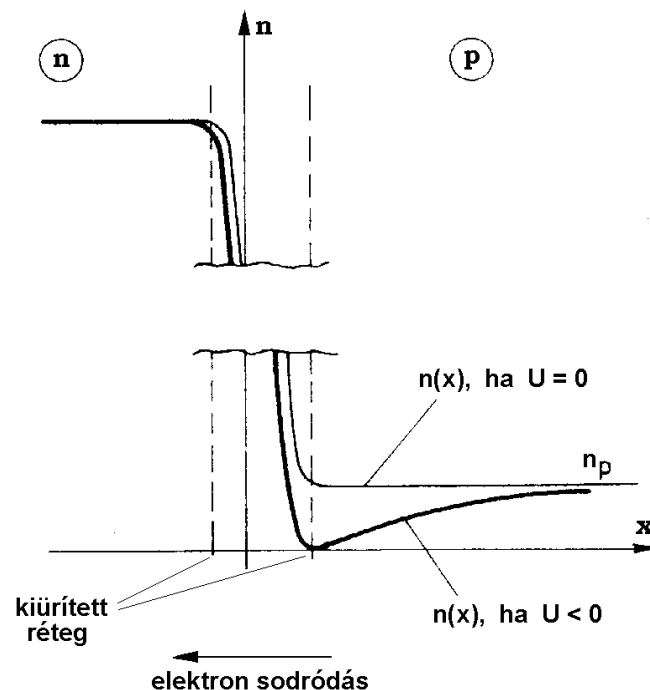
- e^- koncentrációja lecsökken a p oldalon (átmenet közelében)
- PN átmenet nyelőként viselkedik kisebbségi töltéshordozókra!

Dióda záróirányú működése

- Záró irányú áram nagyságát a töltéshordozó generáció sebessége határozza meg

- p oldalon az e- „utánpótlást” a generáció sebessége hat. meg.
- Si-ben $\sim 10^{10} \dots 10^{12}$ töltéshordozó (másodpercenként, 1 cm^3) LASSÚ
- Záróirányú áram nA nagyságrend!

- U_R *elvieken!* nem befolyásolja I_R -t!
- Egyensúlyi generáció (p és n oldalon) nem függ az átmeneten uralkodó E-től!
- **DE +** másodlagos effektusként többlet generáció a kiürített rétegben!

$$I_G = \text{const} \cdot n_i \sqrt{-U_R}$$

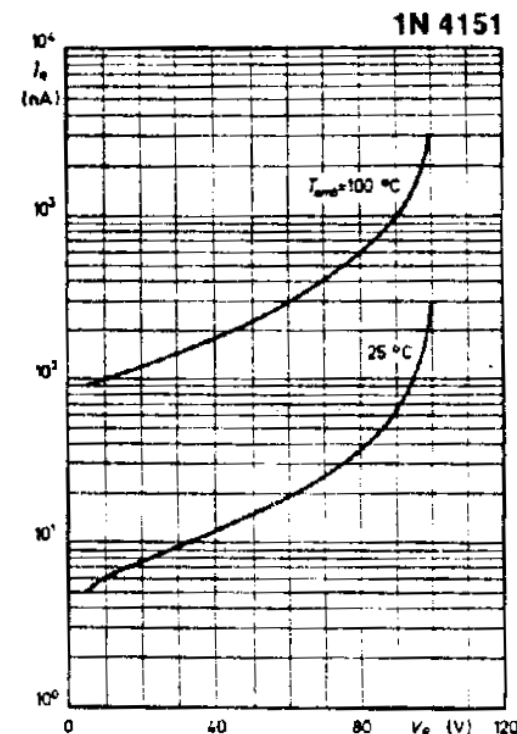
Dióda záróirányú működése

- Záró irányú áram nagyságát a töltéshordozó generáció sebessége határozza meg

- p oldalon az e- „utánpótlást” a generáció sebessége hat. meg.
- Si-ben $\sim 10^{10} \dots 10^{12}$ töltéshordozó (másodpercenként, 1 cm^3) LASSÚ
- Záróirányú áram nA nagyságrend!

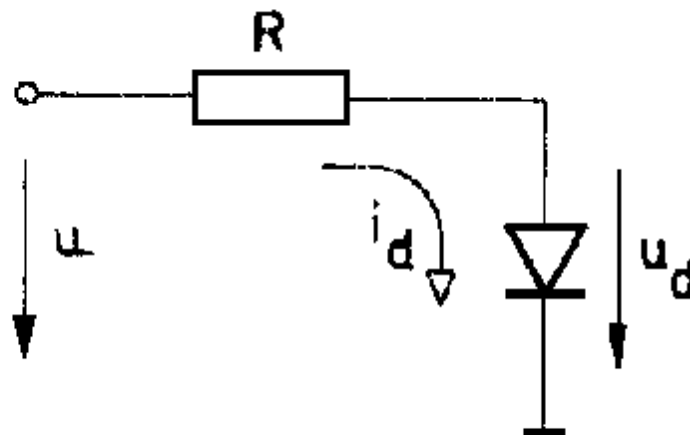
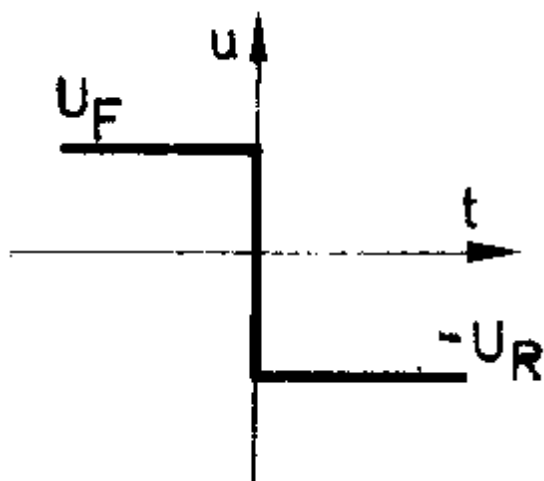
- U_R *elvieken!* nem befolyásolja I_R -t!
- Egyensúlyi generáció (p és n oldalon) nem függ az átmeneten uralkodó E-től!
- **DE +** másodlagos effektusként többlet generáció a kiürített rétegben!

Reverse characteristics

$$I_G = \text{const} \cdot n_i \sqrt{-U_R}$$

Tranziens jelenségek

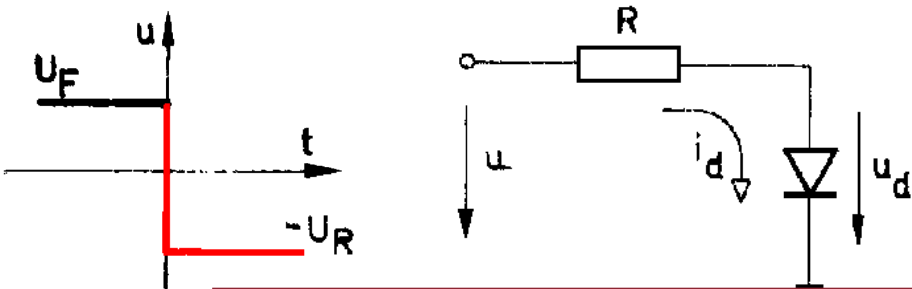
Gyors átkapcsolás a nyitó tartományból a záróba:

a kapacitások miatt a dióda még véges ideig vezet.

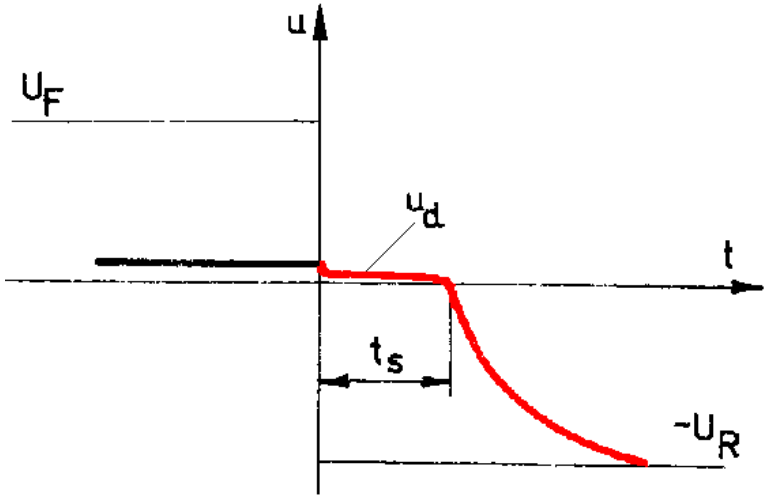
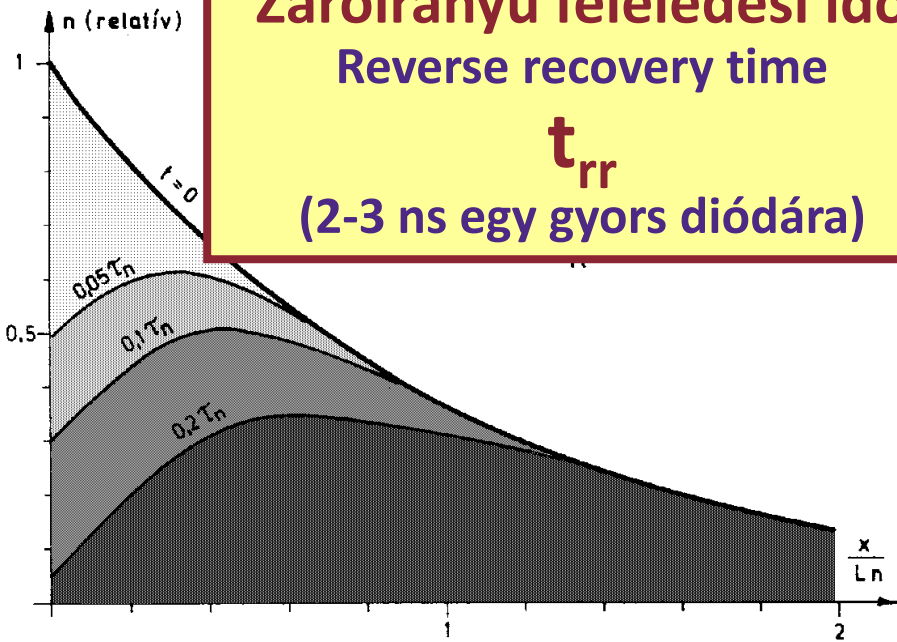
Ez a **záróirányú feléledési jelenség.**

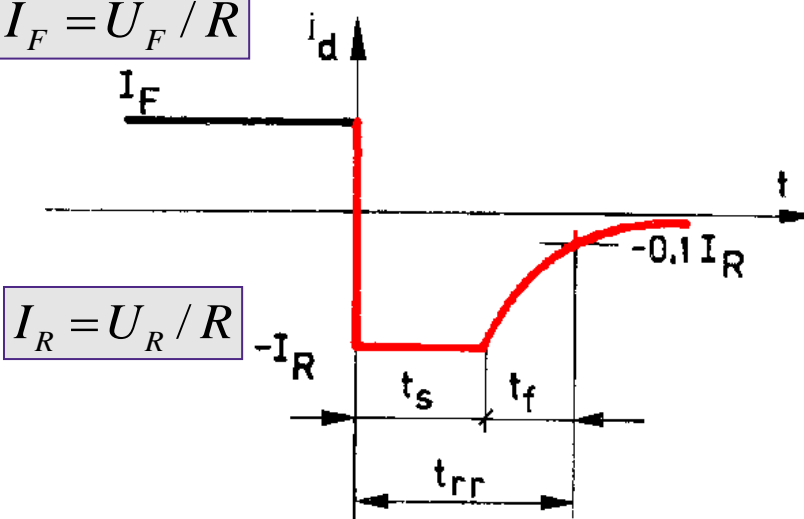
Záró irányú feléledés

Záróirányú feléledési idő
Reverse recovery time
 t_{rr}
(2-3 ns egy gyors diódára)

$I_F = U_F / R$

$I_R = U_R / R$

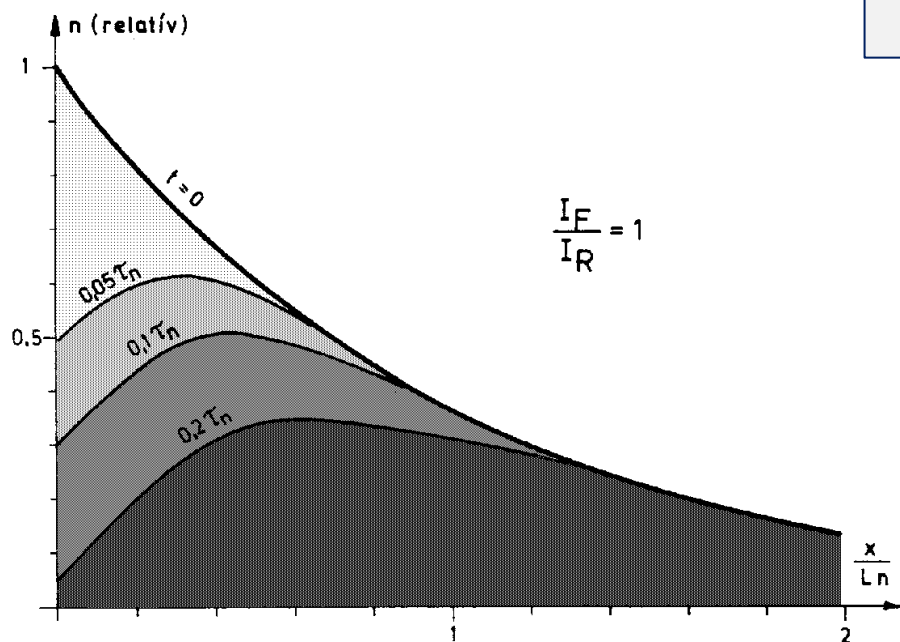
A dióda tranziens működése

A diffúziós egyenlet:

$$\frac{\partial n}{\partial t} = D_n \frac{\partial^2 n}{\partial x^2} - \frac{n}{\tau_n} + \frac{n_p}{\tau_n}$$

Ebből számoltuk $n(x)$ -t, stacioner esetre:

$$n(x) = n_p + (n_0 - n_p) \cdot e^{-x/\sqrt{D_n \tau_n}}$$

Egyszerűsítsünk:

$n(x,t)$ helyett

a $Q_D(t)$

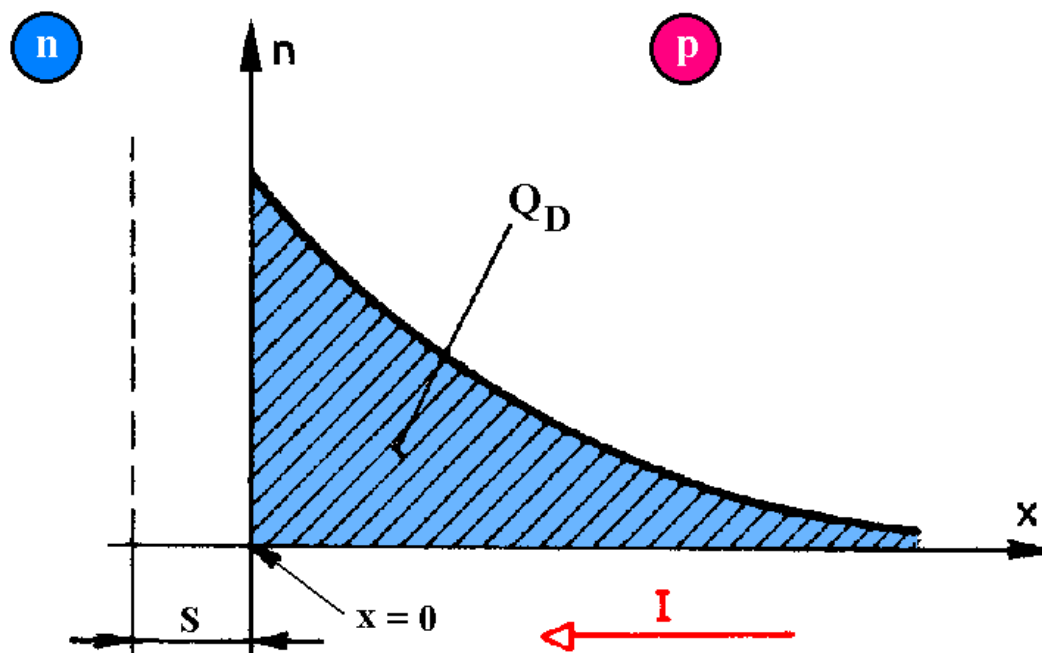
**diffúziós osztóval
számoljunk!**

A dióda tranziens működése

A töltésegyenlet

$$Q_D = f(t)$$

$$I = \frac{Q_D}{\tau_{n(p)}} + \frac{dQ_D}{dt}$$

Az áram két dologra fordítódik:

rekombináció pótlása

töltés növekmény/fogyás

Hőmérséklet- függés

A működés hőmérsékletfüggése

- A karakterisztika **erős hőmérsékletfüggést mutat.**
- Ennek oka: a kisebbségi töltéshordozók koncentrációjának hőmérsékletfüggése.
  - **Nyitó feszültség:** U_F adott I_F esetében **kb. 2 mV-tal csökken 1 °C hőmérsékletemelkedés hatására**
    - *lineáris hőmérsékletfüggés nagy tartományban: hőmérsékletmérésre alkalmas*
  - **Záró feszültség:** I_R adott U_R esetében **kb. 7-10%-kal változik 1 °C hőmérsékletváltozás hatására**
    - I_0 n_i^2 -től függ, de **pA** nagyságrendű
    - **Generációs áramösszetevő** jelentősebb, **nA** nagyságrendű, és n_i -től függ.
    - Szobahőmérsékleten kb. 10 °C-onként duplázódik

Emlékeztető:

Adalékolatlan félvezetők hőmérsékletfüggése

$$n_i^2 = n \cdot p = \text{const} \cdot T^3 \exp(-W_g / kT)$$

$$\frac{d}{dT} n_i^2 = n_i^2 \left(\frac{3}{T} + \frac{W_g}{kT^2} \right)$$

$$\frac{d n_i^2}{n_i^2} = \left(3 + \frac{W_g}{kT} \right) \frac{dT}{T}$$

Ez mekkora Si-ra?

$$\frac{d n_i^2}{n_i^2} = \left(3 + \frac{1,12}{0,026} \right) \frac{dT}{300} \cong 0.15 dT \approx 15\% / ^\circ\text{C}$$

Emlékeztető:

$$n_p = \frac{n_i^2}{p_p}, p_n = \frac{n_i^2}{n_n}$$

„Záráirányú áram a generációtól függ, generációs áram ni-től függ”

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Elektronikus Eszközök Tanszéke

Az ideális dióda karakterisztika

$$J_n|_{x=0} = \frac{qD_n n_p}{L_n} (\exp(U/U_T) - 1)$$

$$I = I_0 (\exp(U/U_T) - 1)$$

$$J_p = \frac{qD_p p_n}{L_p} (\exp(U/U_T) - 1)$$

$$I_0 \text{ a kisebbségi hordozó sűrűséggel ar}$$

$$I = A(J_n + J_p)$$

$$I = Aq \left(\frac{D_n n_p}{L_n} + \frac{D_p p_n}{L_p} \right) (\exp(U/U_T) - 1)$$

2011-09-30   Mikroelektronika - A pn átmenet működése: Karakterisztikák © Poppe András & Székely Vladimir, BME-EET

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Elektronikus Eszközök Tanszéke

Másodlagos jelenségek

A generációs áram

A záró tartományban elvileg

$$I = I_0 (\exp(U/U_T) - 1) \approx -I_0$$

amiből pA nagyságrend adódna.

A tapasztalat:

$$I_G = g \cdot q \cdot A \cdot S(U_R) = \frac{n_i}{2\tau} \cdot q \cdot A \cdot S(U_R)$$

$$I_G = const \cdot n_i \sqrt{-U_R}$$

15% / °C

7.5% / °C

Reverse characteristics

1N 4151

2018.10.20.   Mikroelektronika - A pn átmenet működése: Karakterisztikák © Poppe A., Székely V., Bognár Gy., BME-EET 2018

$$n_i = const \cdot T^{3/2} \exp(-W_g/2kT)$$

A működés hőmérsékletfüggése

Záró tartomány:

Si diódánál $I_R \sim n_i \rightarrow \sqrt{1,15} \cong 1,075 \rightarrow 7,5 \text{ \%/}^\circ\text{C}$

Nyitó tartomány (I_D konstans értéken tartva):

$$U = U_T \ln \frac{I}{I_0} = \frac{kT}{q} \ln \frac{I}{I_0(T)}$$

$$\frac{dU}{dT} = \frac{U}{T} + U_T \frac{I_0}{I} \left(\frac{-I}{I_0^2} \right) \frac{dI_0}{dT} = \frac{U}{T} - U_T \frac{1}{I_0} \frac{dI_0}{dT}$$

A működés hőmérsékletfüggése

Nyitó tartomány (I_D konstans értéken tartva):

$$U = U_T \ln \frac{I}{I_0} = \frac{kT}{q} \ln \frac{I}{I_0(T)}$$

$$\frac{dU}{dT} = \frac{U}{T} - U_T \frac{1}{I_0} \frac{dI_0}{dT}$$

$$I_0 = Aq \left(\frac{D_n n_p}{L_n} + \frac{D_p p_n}{L_p} \right)$$

$$I_0 = A \cdot q \cdot n_i^2 \left(\frac{D_n}{L_n \cdot p_p} + \frac{D_p}{L_p \cdot n_n} \right)$$

$$I_0 = Aq \left(\frac{D_n n_i^2 / p_p}{L_n} + \frac{D_p n_i^2 / n_n}{L_p} \right)$$

A működés hőmérsékletfüggése

Nyitó tartomány (I_D konstans értéken tartva):

$$U = U_T \ln \frac{I}{I_0} = \frac{kT}{q} \ln \frac{I}{I_0(T)}$$

$$\frac{dU}{dT} = \frac{U}{T} - U_T \frac{1}{I_0} \frac{dI_0}{dT}$$

$$I_0 = A \cdot q \cdot n_i^2 \left(\frac{D_n}{L_n \cdot p_p} + \frac{D_p}{L_p \cdot n_n} \right)$$

$$\frac{dn_i^2}{dT} = n_i^2 \left(\frac{3}{T} + \frac{W_g}{kT^2} \right) \rightarrow$$

$$\frac{dI_0}{dT} = I_0 \left(\frac{3}{T} + \frac{W_g}{kT^2} \right)$$

$$\frac{dU}{dT} = \frac{U}{T} - U_T \left(3 + \frac{W_g}{kT} \right) \frac{1}{T} = \frac{U - 3U_T - W_g/q}{T}$$

A működés hőmérsékletfüggése

Nyitó tartomány:

$$\frac{dU}{dT} = \frac{U - 3U_T - W_g / q}{T}$$

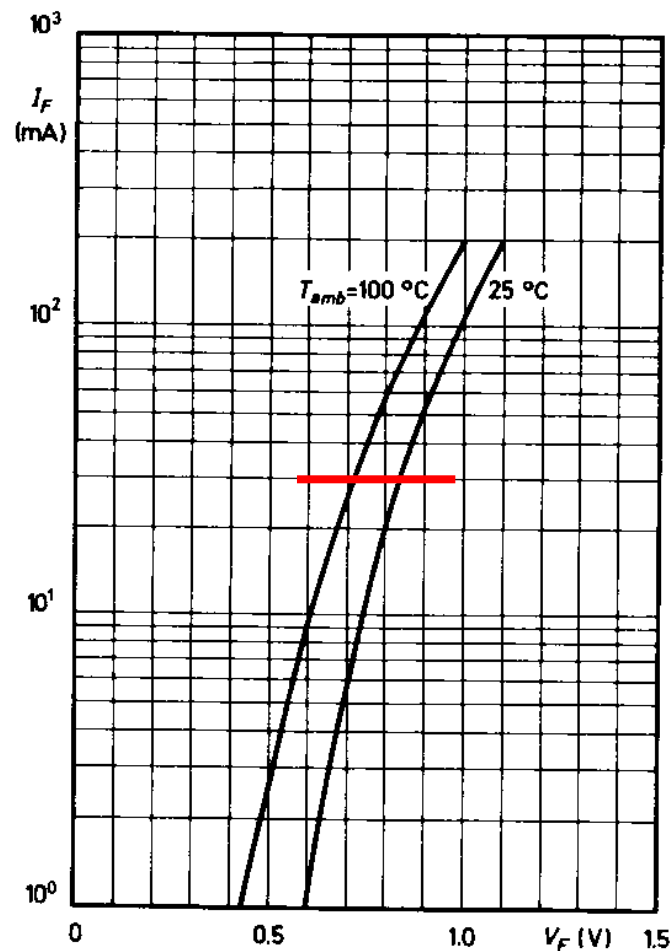
PÉLDA

U=700 mV, Si, dU/dT=?

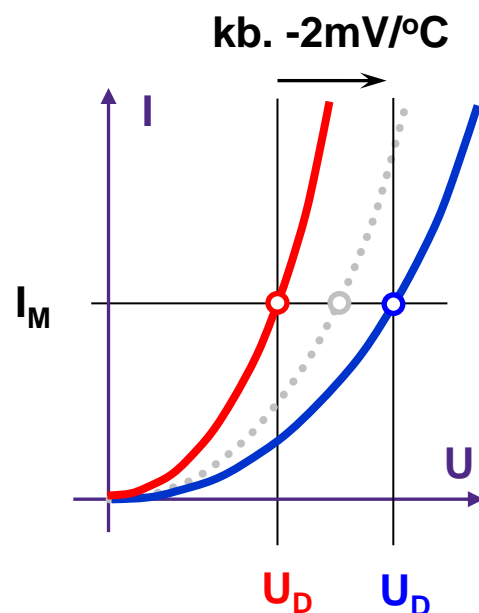
$$\frac{dU}{dT} = \frac{700 - 3 \cdot 26 - 1120}{300} = -1,66 \text{ mV / } ^\circ \text{C}$$

**Vessük össze a
karakterisztikával!**

Forward characteristics $I_F = f(V_F)$

A munkapont hőmérsékletfüggése

$$\frac{dU}{dT} = \frac{U - 3U_T - W_g / q}{T}$$

Kényszerített áram mellett a pn átmenet nyitófeszültsége nagyon jó hőmérséklet-érzékelő...

Az érzékenység enyhén függ az I_M munkaponti áramtól.

Letörési jelenségek

Lavina letörés

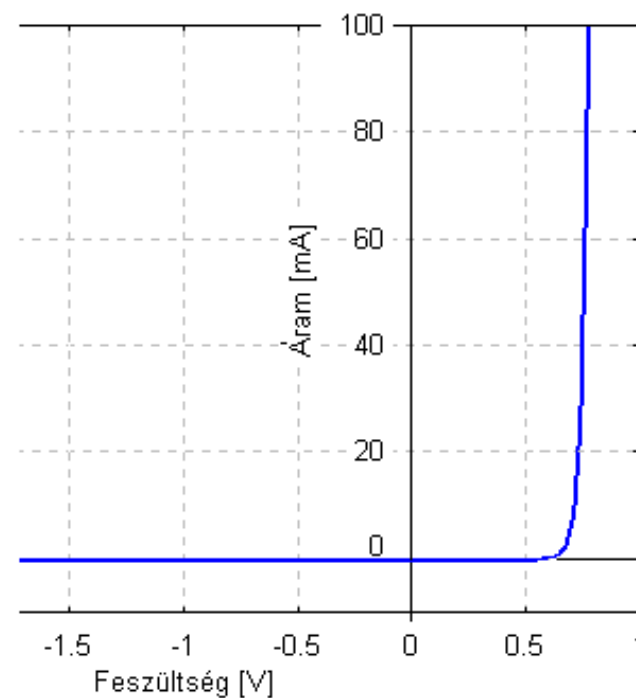
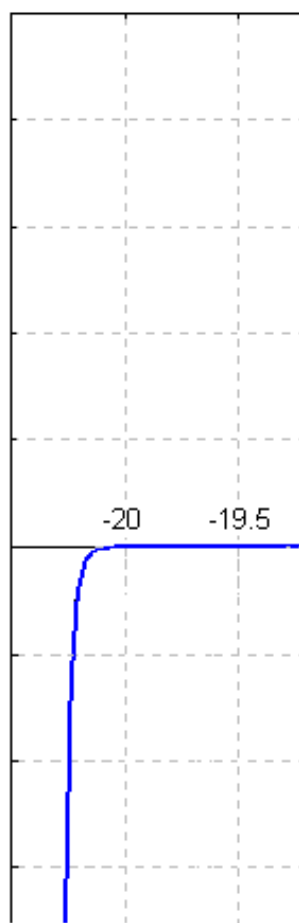
Zener átütés

Letörési jelenségek

Oka két fizikai
jelenség egyike:

Lavina letörés

Zener átütés

A lavina letörés

$$I_R = M(U_R) \cdot I_{R0}$$

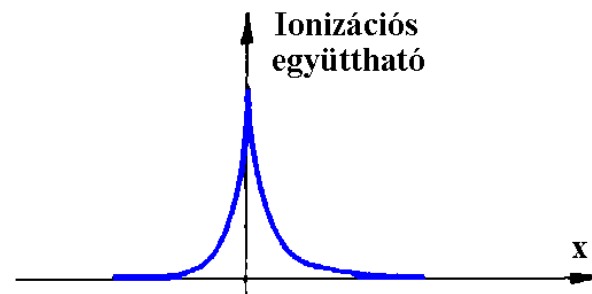
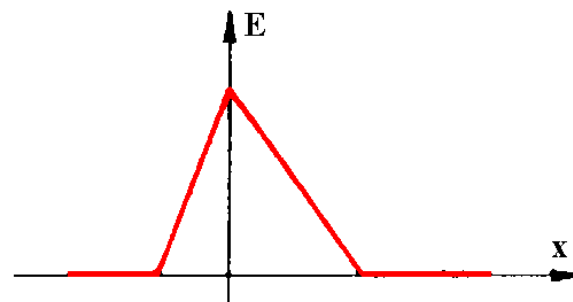
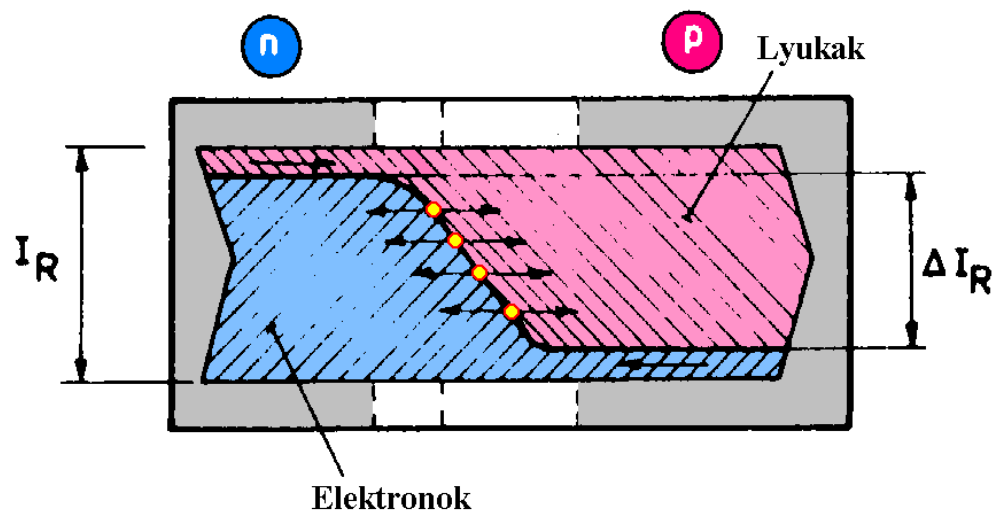
M a sokszorozási tényező

$$M = \frac{1}{1 - \left(\frac{-U}{U_L} \right)^m} \quad (m \sim 3)$$

**U_L a gyengébben
adalékolt oldaltól függ:**

$$U_L \sim N^{-0.7}$$

**$E_{\max}$ növekszik gyengébben adalékolt
oldal nagyobb adalékolásával!**

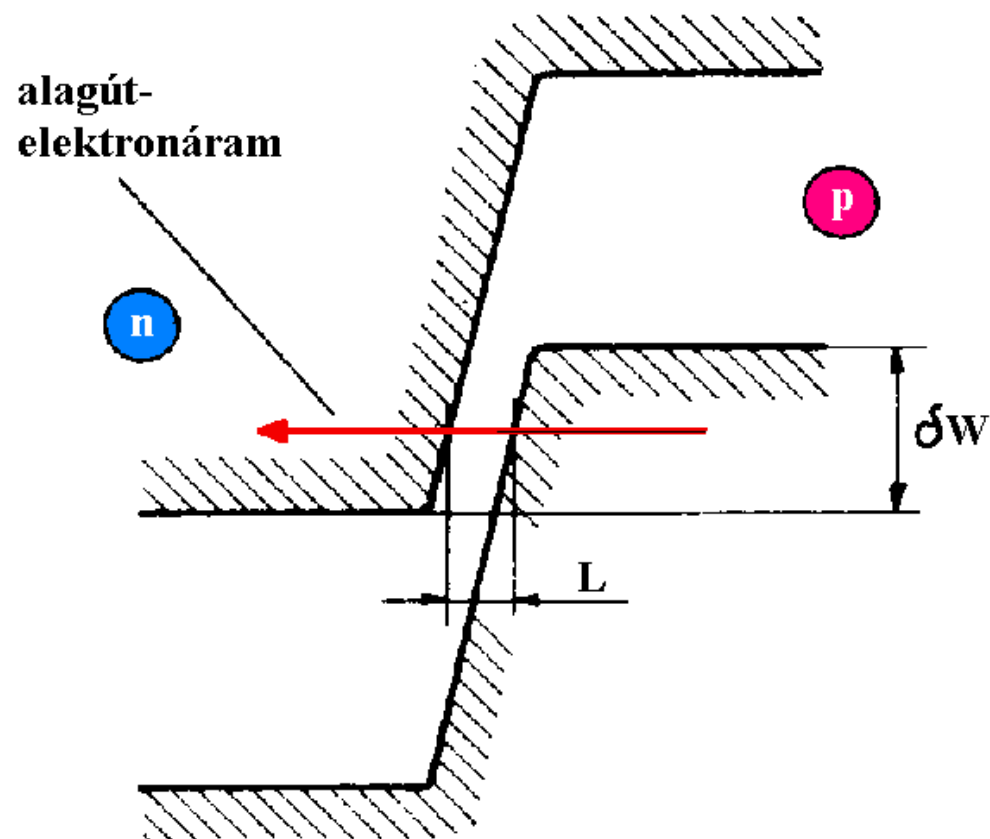

A Zener letörés

Fizikai ok:

az alagúthatás

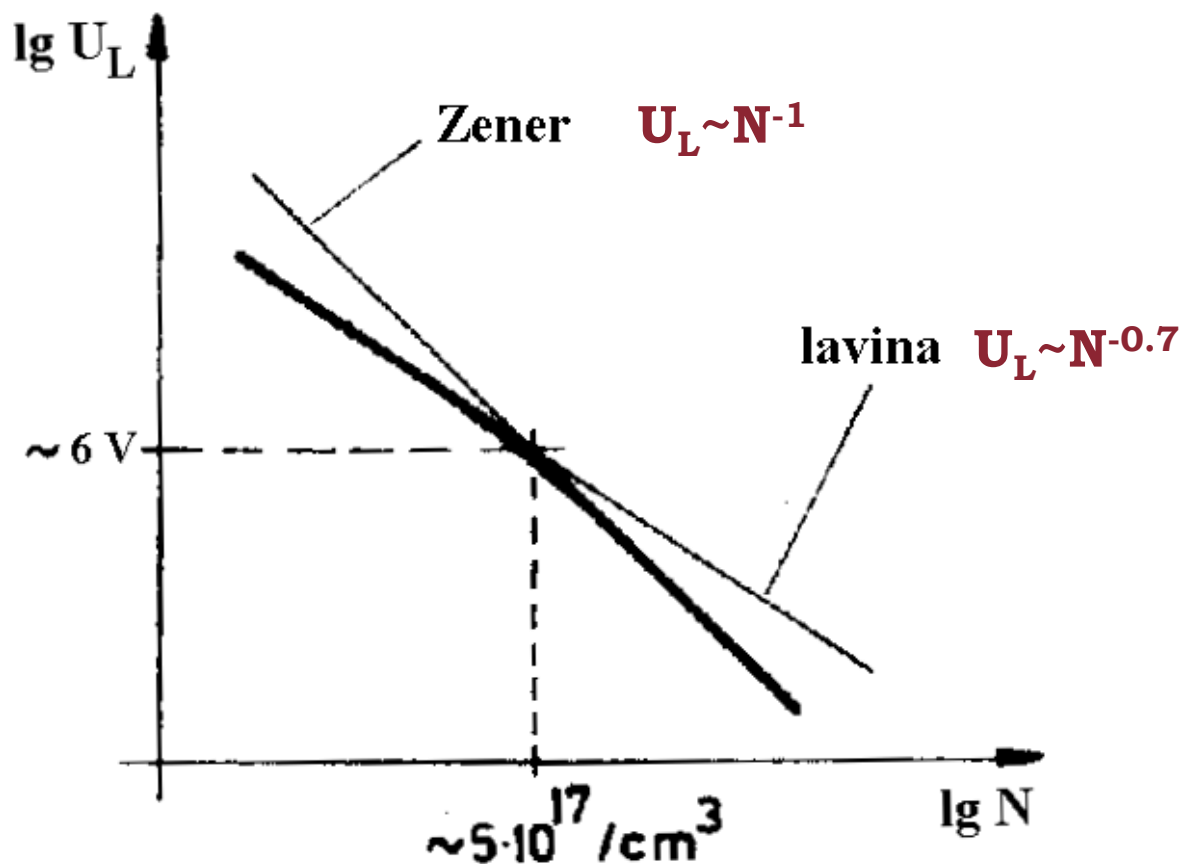
$$U_L \sim N^{-1}$$

Letörési jelenségek

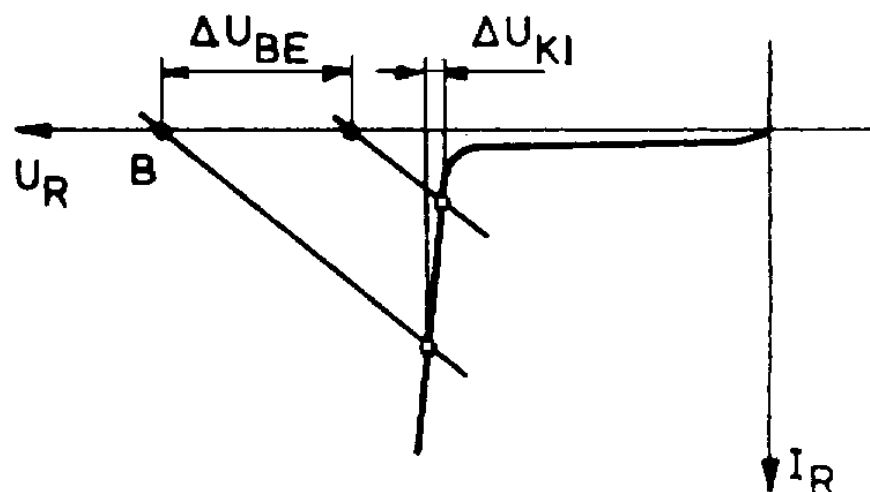
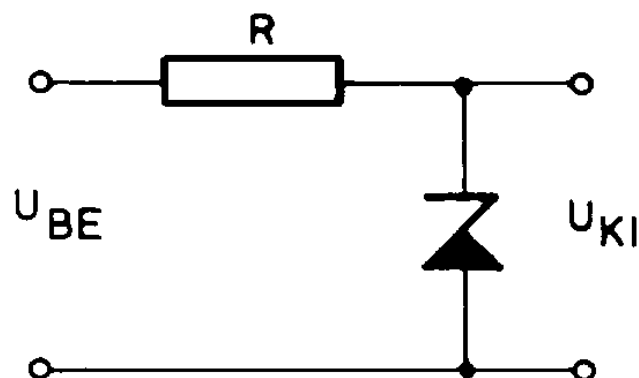
A két mechanizmus összehasonlítása

Szilíciumnál 6V alatt Zener, fölötté lavina.

Letörési jelenségek

Felhasználás: a Zener-dióda

Feszültség referencia

Feszültség stabilizálás (kis fogyasztásnál)

Letörési jelenségek

A Zener diódák hőmérséklet függése

A legjobb: az 5V körüli dióda

(Si diódáról van szó)

Operating voltage variation
versus junction temperature

$$\Delta V_Z = f(T_j); I_Z = 5 \text{ mA}$$

